

Tác động của xung đột giữa Nga - Ukraine đến tình hình phát triển kinh tế Việt Nam

HỒ NGỌC KHUƠNG *

Trường Đại học Sư phạm Kỹ thuật TP.HCM

Nhận bài: 14/07/2022 - Duyệt đăng: 15/10/2022

(*) Liên hệ: khuonghn@hcmute.edu.vn; ĐT: 0905481456

Tóm tắt:

Xung đột giữa Nga - Ukraine đã dẫn đến các quốc gia phương Tây và Mỹ áp dụng các biện pháp trừng phạt kinh tế đối với Nga đã gây ra một số tác động không nhỏ đến nền kinh tế thế giới nói chung và nền kinh tế VN nói riêng. Và những tác động đó bao gồm tác động trực tiếp và gián tiếp ảnh hưởng đến phát triển kinh tế VN như hoạt động thương mại, xuất nhập khẩu, du lịch, đầu tư, an ninh lương thực, an ninh năng lượng. Bài viết này sẽ nghiên cứu những tác động trên đồng thời đưa ra một số khuyến nghị cho sự phát triển nền kinh tế VN trong giai đoạn xung đột vẫn đang diễn ra.

Từ khóa: Xung đột, phát triển kinh tế, VN.

Abstract:

The conflict between Russia - Ukraine has resulted in European countries and the US applying economic sanctions against Russia, which has caused a number of significant impacts on the world economy in general and the Vietnamese economy. South in particular. And those impacts include direct and indirect impacts on Vietnam's economic development such as trade, import and export, tourism, investment, food security, and energy security. This article will study these impacts and make some recommendations for the development of Vietnam's economy during the ongoing conflict period.

Keywords: Conflict, economic development, Vietnam, Russia-Ukraine.

Nội dung nghiên cứu

Xung đột giữa Nga và Ukraine ảnh hưởng đến nhiều quốc gia trên thế giới về các mặt kinh tế xã hội. Và VN khó tránh khỏi những ảnh hưởng từ xung đột giữa Nga và Ukraine. Mặc dù tác động của xung đột trực tiếp không lớn nhưng ảnh hưởng gián tiếp rất đáng quan tâm. Bài viết này sẽ nghiên cứu những tác động và trả lời những câu hỏi nghiên cứu sau:

- Liệu xung đột giữa Nga - Ukraine sẽ tác động trực tiếp đến kinh tế xã hội VN thông qua những nhân tố nào?

- Xung đột giữa Nga - Ukraine có tác động gián tiếp đến kinh tế VN thông qua những nhân tố nào?

- Những giải pháp để VN phát triển kinh tế xã hội trong bối cảnh xung đột đang diễn ra ?

1. Tác động trực tiếp của xung đột đến phát triển kinh tế xã hội VN

1.1. Hoạt động thương mại, xuất nhập khẩu

Theo Tổng cục Hải quan, năm 2021 kim ngạch thương mại hai chiều giữa VN và Nga đạt 5.5 tỷ USD tăng khoảng 14% so với năm

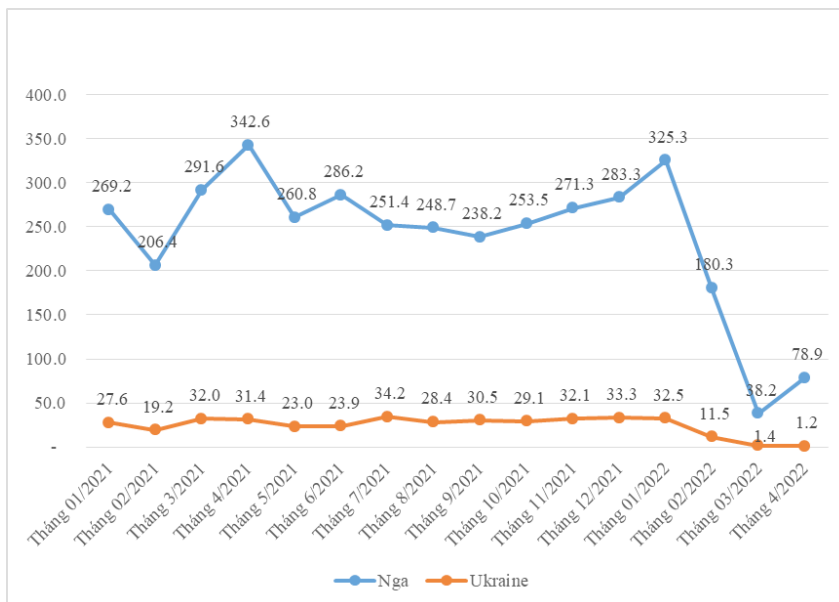
2020. Trong đó, VN xuất khẩu sang Nga đạt 3.2 tỷ USD (tăng khoảng 13%) và nhập khẩu từ thị trường này đạt 2.3 tỷ USD (tăng khoảng 15%). Những mặt hàng xuất khẩu chính của VN chủ yếu xuất khẩu bao gồm: điện thoại và linh kiện; hàng nông sản; máy vi tính, sản phẩm điện tử và linh kiện; hàng dệt may, da giày. Về cơ cấu hàng hóa nhập khẩu từ Nga thì VN chủ yếu nhập khẩu các mặt hàng gồm: sắt thép các loại, than các loại, lúa mì, phân bón các loại, máy móc, thiết bị, phụ tùng.

Theo Tổng cục Hải quan, kim ngạch thương mại giữa VN và Ukraine năm 2021 đạt 720.5 triệu USD (tăng 51% so với năm 2020). Trong đó xuất khẩu từ VN đạt 344.6 triệu USD (tăng 21%), nhập khẩu từ Ukraine đạt 375.8 triệu USD (tăng khoảng 94%). Những mặt hàng VN xuất khẩu sang thị trường này bao gồm thiết bị phụ tùng, giày dép các loại, thủy sản, máy móc, máy vi tính và sản phẩm điện tử, điện thoại và linh kiện.

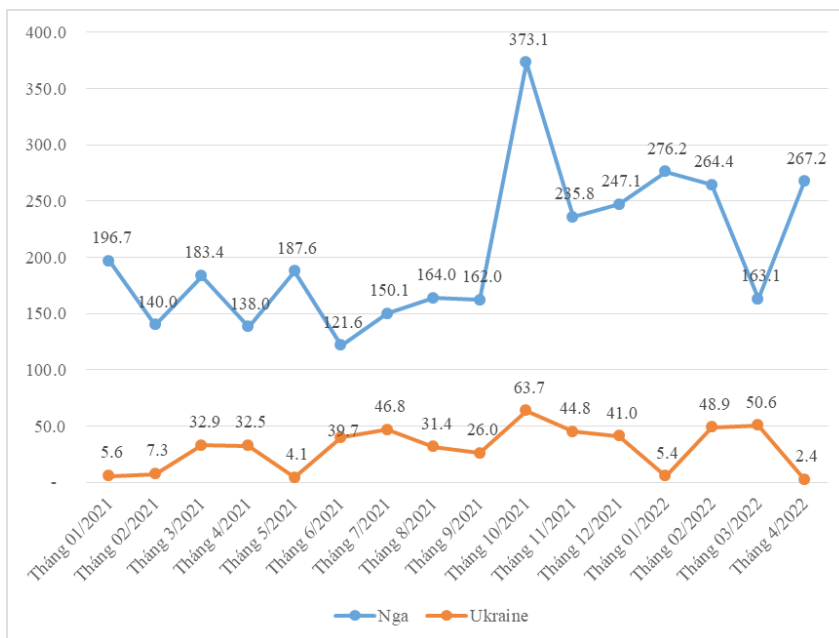
Xuất khẩu hàng hóa từ VN sang thị trường Nga tuy đã có tín hiệu tích cực hơn song nhìn chung vẫn thấp hơn nhiều so với trước khi cuộc xung đột diễn ra. Hình 1 cho thấy kim ngạch xuất khẩu tháng 4/2022 đạt 78.9 triệu USD, chủ yếu các mặt hàng: giày dép, thủy sản, điện thoại,...giảm 263.7 triệu USD so với tháng 4/2021 (giảm khoảng 334%). Trong khi đó, thị trường xuất khẩu sang Ukraine giảm đáng kể, kim ngạch xuất khẩu tháng 4/2022 đạt 1.2 triệu USD, giảm 30.2 triệu USD so với cùng kỳ. Do đó, những mặt hàng xuất khẩu sang hai thị trường này bị ảnh hưởng tác động nhiều nhất trong thời gian tới. Điều này đòi hỏi các doanh nghiệp cần tiếp tục tận dụng tốt các FTA để mở rộng thị trường xuất khẩu thay thế khác.

Hình 2 cho thấy hàng hóa từ Nga nhập khẩu vào VN có sự phục hồi mạnh trở lại khi tăng 104.1 triệu USD lên 267.2 triệu USD vào tháng 4/2022, tăng 64% so với tháng trước và tăng 94% so với cùng kỳ năm ngoái; những mặt hàng nhập khẩu bao gồm than, hóa chất, phân bón, chất dẻo, lúa mì và khoáng sản

Hình 1: Kim ngạch xuất khẩu của VN sang Nga và Ukraine, đơn vị tính triệu USD

Hình 2: Kim ngạch nhập khẩu của VN từ Nga và Ukraine, đơn vị tính triệu USD

Nguồn: Tổng cục Hải quan (2022)

khác,...Trong khi đó, hàng hóa từ Ukraine vào VN tháng 4/2022 cũng giảm sâu xuống còn 2.4 triệu USD từ 50.6 triệu USD vào tháng trước. Ukraine là một quốc gia xuất khẩu phân bón với sản lượng lớn; do đó, khi xung đột xảy ra tất yếu làm cho chuỗi cung ứng phân bón trên toàn cầu bị gián đoạn. Và điều này cũng

ảnh hưởng trực tiếp tới hoạt động sản xuất và xuất khẩu lương thực của VN cũng như tác động đến đời sống của người nông dân trong sản xuất nông nghiệp. Ảnh hưởng của xung đột này đòi hỏi VN tìm kiếm nguồn cung nguyên liệu thay thế khác.

Xung đột này gây ra sự sụt giảm đột ngột và kéo dài trong

hoạt động xuất khẩu lương thực của Nga và Ukraine, tiếp tục gây áp lực lên giá hàng hóa quốc tế, gây bất lợi cho các nước dễ bị tổn thương về kinh tế. Trong thời gian tới, hoạt động xuất nhập khẩu sẽ gặp nhiều khó khăn bởi xung đột thương mại sẽ ảnh hưởng đến chuỗi cung ứng, vận chuyển hàng hóa và hoạt động thương mại. Các biện pháp trừng phạt thương mại hiện hành sẽ gây khó khăn cho các nhà xuất khẩu của VN khi giao dịch trực tiếp với các nhà nhập khẩu Nga bị cắt khỏi mạng lưới thanh toán toàn cầu. Điều này không phải là giảm doanh thu, lợi nhuận mà bị vướng ở khâu thanh toán khiến dòng tiền không thể xoay vòng, thậm chí có nguy cơ mất trắng.

Quan hệ giữa nhập khẩu và xuất khẩu luôn gắn bó mật thiết với nhau, nó mở ra khả năng cho xuất khẩu nhưng đồng thời nó cũng mở ra khả năng và khó khăn cho việc nhập khẩu. Do vậy, chúng ta cần phải tận dụng được cơ hội này. Từ xung đột này dẫn đến các doanh nghiệp nước ngoài rời khỏi thị trường Nga, bỏ lại thị phần tạo cơ hội để doanh nghiệp VN có thể tiếp cận. VN có cơ hội tốt để tăng cường thâm nhập thị trường châu Âu, chủ yếu trong lĩnh vực an ninh lương thực thay thế hàng từ Nga và Ukraine trong thời gian tới.

1.2. Hoạt động đầu tư

Hiện nay theo số liệu của Cục Đầu tư nước ngoài (2022), những tháng đầu năm 2022 do ảnh hưởng “chiến sự quân sự đặc biệt” của Nga nên tình hình đầu tư của hai quốc gia này tại VN không thay đổi so với năm 2021. Do các nước phương Tây và Mỹ loại một số ngân hàng Nga ra

Bảng 1: Vốn đầu tư nước ngoài của Nga và Ukraine tại VN, tháng 2 năm 2021

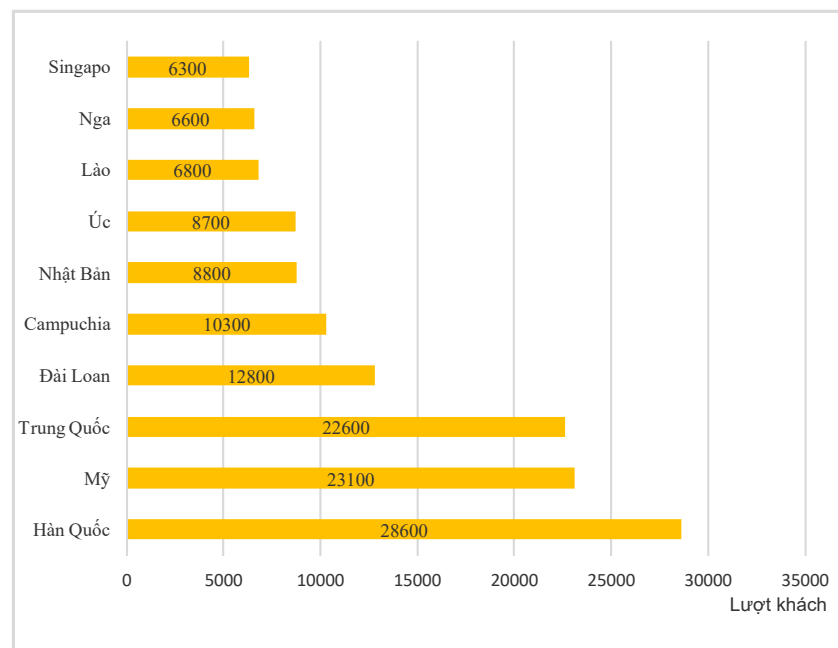
STT	Đối tác	Số dự án	Tổng vốn đầu tư đăng ký (Triệu USD)
1	Nga	151	953.75
2	Ukraine	26	30.03
	Tổng	177	983.79

Bảng 2: Vốn đầu tư của VN ra nước ngoài, tháng 2 năm 2022

STT	Địa bàn	Số dự án mới	Tổng vốn đăng ký (Triệu USD)
1	Nga	15	1611.81
2	Ukraine	4	1499
3	Thế giới	1469	20949.801

Nguồn: Cục Đầu tư nước ngoài, 2022

Hình 3: Lượt khách quốc tế đến du lịch tại VN, tháng 3 - 4 /2022

Nguồn: Tổng cục Du lịch (2022)

khỏi hệ thống tài chính SWIFT làm cho việc hợp tác về thương mại với Nga gặp khó khăn, ảnh hưởng đến các dự án đầu tư của Nga tại VN, chủ yếu trong lĩnh vực dầu khí (chiếm khoảng 85% tổng sản lượng khai thác dầu và khí của VN) và điện. Chẳng hạn như dự án nhiệt điện Long Phú 1 do Power Machines của Nga làm tổng thầu bị chậm kế hoạch hai năm do công ty này bị Hoa Kỳ liệt vào danh sách cấm vận. Tiếp theo là dự án điện gió ngoài

khơi Vĩnh Phong với liên doanh Zarubezhneft JSC Nga và DEME Concessions của Bỉ.

Lũy kế đến 02/2022, VN đã đầu tư 19 dự án tại Nga và Ukraine với tổng vốn đầu tư trên 1.6 triệu USD, chiếm tỷ trọng tương đối nhỏ trong thu hút đầu tư và đầu tư ra nước ngoài của VN.

Các lệnh trừng phạt kinh tế từ phía EU - Mỹ liệu vốn đầu tư FDI có chuyển dịch sang VN? Xét về tổng thể trong ngắn hạn,

rủi ro đầu tư ngắn hạn sẽ xảy ra do tâm lý nhưng về dài hạn không ảnh hưởng nhiều bởi các quốc gia phương Tây và Mỹ sẽ tìm đến những nơi có chính sách hợp lý và chính trị ổn định để thực hiện hoạt động kinh doanh. Và VN có thể là nơi có lợi thế xoay chuyển gia tăng đầu tư FDI của nước ngoài.

1.3. Du lịch

Theo số liệu Tổng cục Du lịch tháng 4/2022, VN đón Nga khoảng 6.600 lượt khách. Thị trường Nga đang bị ảnh hưởng bởi xung đột quân sự Nga - Ukraine, dự báo sẽ ảnh hưởng đến lượng khách trong thời gian tới.

Trong 4 tháng đầu năm, nước ta đón hơn 100.000 lượt khách quốc tế, tăng 243% so với tháng trước và tăng 521% so với cùng kỳ 2021. Theo Diễn đàn Kinh tế Thế giới, du lịch VN đã có bước cải thiện lớn khi tăng lên 8 bậc trong bảng xếp hạng và là quốc gia có mức tăng điểm số cao nhất thế giới (+4.7%) so với năm 2019. Ngành du lịch được kỳ vọng sẽ phục hồi mạnh mẽ sau hơn 2 năm đại dịch. Tuy nhiên, xung đột Nga - Ukraine đã ảnh hưởng triển vọng phục hồi du lịch bởi vì du khách từ hai quốc gia này là nguồn khách quan trọng của du lịch VN. Cụ thể hơn, Nga là một trong những thị trường du lịch lớn của VN. Đặc biệt, tại các địa điểm như Nha Trang, Đà Nẵng, Mũi Né và Phú Quốc được biết đến là nơi hút khách du lịch Nga, thậm chí có riêng hệ thống nhà hàng kinh doanh phục vụ riêng cho nhóm du khách này. Nhưng hiện nay, một số hãng lữ hành lớn của VN đã phải tạm ngừng cung cấp dịch

vụ cho thị trường này bởi vì hãng hàng không quốc gia VN đã tạm ngừng các chuyến bay đi và đến giữa Hà Nội và Moscow từ ngày cuối tháng 3 năm 2022 - nó như thêm một đòn giáng mạnh vào du lịch Nga ảnh hưởng đến thị trường du lịch VN. Việc giao thông hàng không bị gián đoạn làm tăng chi phí cho các chuyến du lịch; do đó, sẽ ảnh hưởng tiêu cực đến nhu cầu đi du lịch của du khách Nga và Ukraine, buộc họ sẽ phải cân nhắc lại quyết định đi du lịch nước ngoài. Một điều đặc biệt du khách Nga là một trong những nhóm khách hàng có khả năng tài chính tốt. Theo số liệu của Tổng cục Du lịch VN, vào năm 2019 khách du lịch Nga thường chi tiêu trung bình khoảng 1600 USD cho mỗi lần lưu trú, nhiều hơn so với mức trung bình 900 USD của nhóm khách nước ngoài khác. Do đó, nước ta phải thực hiện các biện pháp khẩn cấp để ngăn chặn các tác động tiêu cực của xung đột, như hỗ trợ các cơ sở du lịch lữ hành và cơ sở lưu trú; đồng thời, tăng cường nỗ lực thu hút khách du lịch từ các thị trường quốc tế khác, ngoài Nga và Ukraine.

2. Tác động gián tiếp của xung đột đến phát triển kinh tế xã hội VN

Tác động trực tiếp của xung đột không quá lớn khi quan hệ kinh tế giữa VN với Nga và Ukraine có quy mô nhỏ. Tuy nhiên, cuộc xung đột này sẽ tác động gián tiếp đến nền kinh tế VN thông qua các nhân tố sau:

2.1. Ảnh hưởng của bên thứ ba

Hiện tại, Nhật Bản, Hàn Quốc và các nước phương Tây đưa ra các lệnh trừng phạt bằng việc loại bỏ một số ngân hàng Nga

ra khỏi mạng lưới thanh toán SWIFT. Điều này đã làm gián đoạn khả năng hoạt động quốc tế của họ, bao gồm cả tài trợ cho thương mại quốc tế. Và tác động gián tiếp của các lệnh trừng phạt này là hàng loạt các doanh nghiệp nước ngoài trong lĩnh vực năng lượng (BP, Shell và Equinor), hàng tiêu dùng (H&M, Ikea, Disney, Calsberg và Nike), công nghệ (Dell, Google, Apple và Facebook), ô tô (Renault, Mercedes-Benz và Ford) và hàng không (Boeing và Airbus) đã bắt đầu rút khỏi Nga. Xung đột này đã gây ra những tác động không nhỏ đối với các nhà đầu tư và doanh nghiệp đang hoạt động tại VN.

Các tập đoàn lớn của Trung Quốc có thể là người đầu tiên tận dụng năng lượng và nguyên liệu thô của Nga theo quyết định cấm nhập khẩu dầu, khí đốt tự nhiên và than của Mỹ. Về thị trường gỗ, Nga không phải là thị trường cung cấp gỗ nguyên liệu quan trọng cho VN nhưng có một lượng nhỏ gỗ xẻ từ Nga được nhập vào VN qua Trung Quốc. Nga là thị trường cung cấp gỗ xẻ lớn trên thế giới do chiến sự quân sự đặc biệt tương lai nguồn gỗ này sẽ bị tác động nghiêm trọng ảnh hưởng đến thị trường gỗ thế giới trong đó có VN. Nước ta tiếp cận nguồn cung gỗ xẻ từ Trung Quốc thông qua các loại như gỗ sồi, gỗ dương, gỗ thông có thể gây ra rủi ro cho doanh nghiệp VN trước sức ép từ các tổ chức môi trường. Tuy nhiên, dưới tác động này thì nguồn cung gỗ từ Nga sẽ bị thiếu hụt có thể làm cho nhu cầu về các loại gỗ khác thay thế, điển hình có thể là gỗ keo VN sẽ trở thành nguồn gỗ thay thế.

2.2. An ninh năng lượng

Những công ty dầu khí VN có quan hệ đối tác với các công ty dầu khí của Nga sẽ bị ảnh hưởng bởi hoạt động kinh doanh bị đình chỉ do xung đột. Nền kinh tế Việt Nam sẽ ảnh hưởng thông qua giá xăng dầu trong nước tăng và lạm phát có thể gia tăng. Lượng xăng dầu các loại nhập vào VN trong 4 tháng 2022 tăng ở thị trường Hàn Quốc, Brunây và Singapo nhưng giảm mạnh ở thị trường Malaysia và Thái Lan. Tuy không nhập trực tiếp từ Nga nhưng xăng dầu thế giới tăng sẽ tác động đến nhiều quốc gia trong đó có VN làm cho chi phí sản xuất, chi phí sinh hoạt và tiêu dùng của người dân tăng lên.

Xung đột là nguyên nhân làm tăng giá trên thị trường một số mặt hàng nhiên liệu, nguyên liệu phục vụ sản xuất, tiêu dùng như khí đốt, dầu mỏ do thị phần sản xuất và xuất khẩu của Nga và Ukraine rất lớn. Nga là quốc gia khai thác và xuất khẩu dầu hàng đầu thế giới, xuất khẩu khoảng 5 triệu thùng dầu thô mỗi ngày, chiếm 12% kim ngạch thương mại toàn cầu với khoảng 2,5 triệu thùng/ngày đối với các sản phẩm dầu mỏ. Liệu việc cấm nhập khẩu dầu mỏ của Nga có gián tiếp tạo ra cuộc khủng hoảng năng lượng không? Tình hình căng thẳng giữa hai quốc gia Nga và Ukraine diễn ra, hệ lụy sẽ làm cho giá năng lượng tăng trong ngắn hạn và khả năng châu Âu giảm phụ thuộc vào năng lượng của Nga sẽ rất khó khăn. Trong thời gian tới, các quốc gia châu Âu hướng đến việc đẩy mạnh sự chuyển dịch sang nguồn năng lượng tái sinh để tránh khủng hoảng năng lượng xảy ra. Tại VN, cân

thương mại có thể sẽ không được tích cực như kỳ vọng vì chi phí nhập khẩu dầu tăng cao và có khả năng xuất khẩu giảm do sự thiếu hụt của nguyên phụ liệu trong sản xuất các mặt hàng điện tử. Một thực tại ở VN bộc lộ yếu kém trong chuỗi cung ứng và đảm bảo năng lượng là doanh nghiệp giảm hàng chờ tăng giá, người dân xếp hàng mua xăng khi có tin tăng giá, giá cước vận tải và logistics tăng luôn lặp đi lặp lại khi có biến động về giá nhiên liệu.

2.3. An ninh lương thực

Ukraine và Nga là hai quốc gia xuất khẩu ngũ cốc lớn của thế giới, chiếm 1/3 sản lượng xuất khẩu toàn cầu. Do đó, cuộc xung đột đã đẩy giá lương thực tăng vọt do chuỗi sản xuất và phân phối bị đứt gãy làm cho tình trạng mất an ninh lương thực leo thang trầm trọng trên toàn cầu khi giá lương thực và đầu vào đã tăng cao và dễ bị tổn thương. Liệu an ninh lương thực có thể là cuộc khủng hoảng nối tiếp? Đa phần các quốc gia Nam Á và châu Phi ít khả năng tự chủ về lương thực, hàng năm phải nhập khẩu hàng chục triệu tấn lương thực từ Nga và Ukraine, cụ thể là lúa mì để đáp ứng nhu cầu của mình. Từ khi xung đột xảy ra căng thẳng bị đóng làm cho các quốc gia này phải tìm nguồn cung khác thay thế; tuy trước mắt chưa phải đối mặt với vấn đề thiếu lương thực nhưng chắc chắn giá lương thực sẽ tăng cao. Nếu như xung đột còn kéo dài thì khả năng thiếu hụt nguồn cung lương thực sẽ xảy ra sẽ ảnh hưởng đến đời sống người dân làm gia tăng tỷ lệ đói nghèo và suy dinh dưỡng. Điều này không chỉ tác động đến các quốc

gia trên thế giới mà còn tác động đến VN làm cho giá lương thực, thực phẩm sẽ tiếp tục tăng có thể khiến VN có thể “nhập khẩu” lạm phát bởi vì nước ta nhập khẩu một số nguyên liệu và sản phẩm từ Nga, như xăng, gas, phân bón, sắt, thép, chất dẻo,... Hiện một số mặt hàng mà VN nhập khẩu từ Nga như lúa mì, ngô cũng là những mặt hàng mà Mỹ sản xuất rất nhiều nên việc chuyển hướng nhập khẩu các mặt hàng này từ thị trường Mỹ cũng là giải pháp, góp phần làm cân bằng hơn cán cân thanh toán, và đa dạng hóa nguồn cung. Đồng thời, VN có thể tăng cường tham gia thị trường EU ở một số lĩnh vực như nông phẩm, lương thực để thay thế hàng từ Nga và Ukraine. Như vậy, VN sẽ có lợi khi đứng về phía nhà xuất khẩu nhưng đứng về phía nhà nhập khẩu xét về các yếu tố đầu vào (phân bón, thuốc bảo vệ thực vật) cho sản xuất lương thực, thực phẩm thì VN lại bất lợi.

3. Kết luận và khuyến nghị chính sách

Trước những bất ổn và biến động liên quan đến xung đột giữa Nga-Ukraine, những tác động sẽ ảnh hưởng đến VN trong cả ngắn hạn và dài hạn.

- VN chịu ảnh hưởng trực tiếp từ xung đột làm ảnh hưởng đến hoạt động thương mại, du lịch và đầu tư đối với hai quốc gia này.

- Song song đó, căng thẳng tiếp tục leo thang sẽ tác động gián tiếp mạnh mẽ đến nền kinh tế VN thông qua gia tăng giá an ninh lương thực, nhiên liệu và gây tổn thương cho tăng trưởng kinh tế.

(Xem tiếp trang 31)